اَلدَّعْوَةُ

DAVET

(yakarış, çağrı, Allah'a çağrı)

اَلدُّعَاءُ

Davet ve dua; çağrı, isimlendirme ve yakarış anlamındadır. Kur'an bunlarla daha çok, insanın Allah'a yakarışından söz ettiğinden biz bu kökten sözcükleri genellikle dua, yakarış, niyaz vs. diye çevirmekteyiz. Söz konusu olan, insanın insanı veya Allah'ın insanı çağrısı ise buna da davet veya çağrı diyoruz.

Dua ve davet, Râgıb'ın da belirttiği gibi, nida (çağrı) anlamındadır. Bu çağrı, kelimenin bulunduğu yere göre, yukarıki mânâlardan birinde kullanılmış olmaktadır. Ancak, bazı yerlerde, ayetlerin konumu, siyak ve sibak (ayetin, öncesi ve sonrasıyla anlam irtibatı) bu anlamların hepsini birden vermeyi gerekli kılmaktadır. Bu yüzden biz, eski müfessirlerin aksine, birçok ayeti mânâlandırırken dua-davet köklü kelimeleri aynı anda hem yakarış, hem de davet diye tercüme etmeyi, Kur'an üslûbunun çok boyutlu yapısını aktarmada zorunlu gördük.

Bir şeye davet, diyor Râgıb, onu elde etmeye teşviktir. Ancak, davet, aynı kökten türeyen dâva ve iddiadan farklıdır. Kur'an, davetin dava ve iddia haline getirilmesinin, yani Allah'a çağrı ile, insan nefsini tatminin birbirine karıştırılmasının önlenmesi noktasında çok ısrarlıdır. Bu nokta, Allah'a davetin, diğer bir deyimle, tebliğin omurgası hükmündedir. (bk. burada, Tebliğ mad.)

Psikoz, kişinin gerçeklik algısının zayıfladığı veya tamamen koptuğu, düşünce ve duyuların ağır derecede bozulduğu bir ruh sağlığı durumudur

Nefsin iddia ve kinlerini tatmin için bir kamp ve hizip psikozuna büründürülmemiş saf Allah aşkıyla davet -ki bu, güzele ve iyiye davettir- varlık ve oluşun en onurlu, en yüce faaliyetidir. Kur'an bu noktaya değinirken şu duygulandırıcı ifadeyle konuşuyor:

"Allah'a çağıran, barışa yönelik iş yapıp değer üreten ve 'Ben, Allah'a teslim olanlardanım' diyen kişiden daha güzel sözlü kim vardır." (Fussılet, 33)

Bu anlamda davetçilerin başında peygamberler gelir. Peygamber, Allah adına ve Allah'a çağırır. Ve onun çağrısı, hayat veren sırrı, aydınlığı insanın gönlüne ve hayatına sokmak içindir. (8/24) Nebiler Allah'ın dâîleri yani davetçileri olarak anılır. Onlar, Allah'ın dâîleri olarak, Allah'a çağırırlar. Ve onlar aynı zamanda Allah'a giden yolun aydınlatıcı kandilleridir. (33/46; 46/31) Onlara ters düşenin ne yeryüzünde ne de ölüm sonrasında mutluluğu, yardımcısı olur. (46/32) Kur'an burada, nebilerin nura, onlara karşı olanların nâra (ateşe) çağırdıklarını belirtir. Nur, necat, yani kurtuluştur. Nur ve nâr zıtlığı bir nebinin ağzından şöyle verilmiştir:

"Ey toplumum! Nedir bu çektiğim? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz. Beni, Allah'ı inkâra ve hakkında bilgim olmayan şeyi ona ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Bense sizi Aziz ve Gaffar olana çağırıyorum..." (Mümin, 41-42)

Nâra çağıranları nura çağırmanın ve onlar tarafından, tehdit ve alay konusu yapılmanın acısı, oluşun en zorlu ıstırabına vücut vermektedir. Bunun içindir ki, insanlığın en ağır ıstıraplarına maruz kalanlar, nebiler olmuştur. İnsanlığın dram noktalarından biri de aydınlığa çağıran sesi duymamak için mücadele vermesidir. İnsanoğlu, aydınlığa çağıran sesi duymamak için kulaklarını tıkamış, bazen, başını sarıp sarmalamıştır. Davetçiyi çıldırtan olgulardan biri de bu ahmaklıktır, (bk. Nuh, 7-8) Nuh suresi, bu gerçeğin ölümsüz beyyinelerini toplamaktadır.

Hayatını, aydınlığın egemen olması için 'gece ve gündüz' çağrıya adamış bir benliğin böylesine duygusuz ve sağır bir dünyanın derdini çekmek durumunda kalmasından acı ne olabilir? Bu sağır dünyada bazen davete kulak verme yerine ondan kaçışı izlersiniz. (71/5-6) Fakat davet adamının ölümsüz bir tesellisi vardır: Çağrının, Yaratıcı tarafından dikkatlice değerlendirilmesi. O, tüm çağrıları iyice izlemekte, duymaktadır. (3/38)

Körler çarşısında ayna satmaya mahkûm olmak ne dikenli bir kaderdir!

Nâra davetin zıtlarından biri de cennete çağrıdır ve bu çağrının sahibi Allah'tır. (2/221) Allah'ın davetinin hedefi silm ve selam yurdunu yani barış ve esenlik uygarlığını kurmaktır. (10/25) Bunun yolu ve yöntemi de İslam'dır; yani silm ve selam düzeni.

(bk. burada, İslam mad.) Başka bir deyişle, insanın, Yaratan'dan gayrıya kulluk etmediği, kula kul olmadığı düzen. Bu düzene gönül vermemek için bahaneler uydurmaksa, zulümlerin en kötüsüdür. {Saf, 7)

Silm ve selamın zıddına çağrı, inkarcı nankörlüğün çağrısıdır ki götüreceği yer ve kuracağı yurt dalâl (kaos, sapıklık, bunalım, karanlık) yurdudur. (13/14; 40/50)

Aydınlığa çağrı bir hak çağrıdır ve hak üzere çağrıdır. Bu çağrının hem içeriğini hem de yöntemini Yaratıcı belirler. Kur'an bu gerçeği verirken üç kelimelik bir cümle kurar: Hak davet O'nundur. (13/14) Hak davetin karşısına dikilen aldatıcı ve oyalayıcı çağrı ise aldanış, bunalım ve hüsranla yüz yüze getirir, (aynı ayet)

Hak çağrının dışına çıkış, insanı hiçbir işe yaramayan çağrıların oyuncağı yapar. Böyle olunca da, bu boş avuntunun sonuçta zararı yararını aşar. (22/12, 13) Çünkü hak davetin dışındaki çağrılar ateş çukuruna götüren çağrılardır. (35/6)

Kur'an burada, şeytanın çağrısıyla Allah'ın çağrısı zıdlığına dikkat çekmektedir. (35/ 6;30/ 21) Bu iki zıt çağrının ayrı ayrı yârânı (evliya), ayrı ayrı liderleri, önderleri, kotarıcıları (eimme) vardır. Ancak unutmamak gerekir ki, ateşe çağıranlar eimmesi de Allah'ın kudret ve iradesi dışında değildir. Onları ayrı ve başına buyruk bir ilah gibi tasavvur etmek tevhit gerçeğine aykırıdır. Onlar oluş kandilinin kıvılcımıdırlar ki oluşun alevi onlarla tutuşur, (bk. burada, Işık mad.) Bu yüzden Kur'an onlardan söz ederken de şu ifadeyi kullanır: "Biz onları, ateşe çağıran önderler-liderler (eimme) yaptık." (Kasas, 41)

Kuranın, bağlılarından istediği davetin esası, boyutları ve metodu nedir? Altı çizilmesi gereken ilk nokta şudur:

Kur'an, daveti bir sınıfın işi değil, tüm iman sahiplerinin varoluş borcu, insanlık onuru olarak görür. Her insan, sahip bulunduğu aydınlığı kendisi dışındakilere yaymak, ulaştırmak borcundadır. Kur'an bu noktada davetin hem dikey boyutunu (dua-niyaz), hem de yatay boyutunu (insanı iyiye ve güzele çağrı) aynı anda ifade edecek bir söz güzelliğiyle şöyle diyor:

"Duanız olmasaydı rabbim sizi ne yapardı?" (Furkan, 77)

Buradaki dua, hem Allah'a niyazı hem de insanı Allah'a daveti aynı anda ifade etmektedir ve bizce, kelimeyi bu iki anlamı verecek şekilde çevirmek şarttır.

Kur'ansal çağrı her şeyden önce basiret üzere olmalıdır. Basiret üzere çağırma, hem nebinin hem de onu izleyenlerin tavrı olmalıdır. (10/708) Basiret, geniş anlamıyla gönül gözü demek olduğuna göre (bk. burada, Basiret mad.) Kur'ansal çağrının temsilcisi açık sözlü, samimi, ileri görüşlü, kaba idraki aşmış, şekle, kaprise, acele-peşin hüküm vermeye uzak olmalıdır diyebiliriz. Basiret adamı, basar (kafa gözü) adamından farklı bir görüş sergileyen adamdır. O, daima perdenin arkasını, yarını ve öteyi görür. İki adım önünü zor gören, ayakları yere değmemiş, hayalci, saplantılı insan basiret adamı olamayacağı için, davet ve tebliğ adamı da olamaz.

Kamp ve klik borazanları" ifadesi, askeri terminolojide veya izcilikte kullanılan işaret ve komut üflemeli çalgılarını (trompet/borazan çeşitlerini) ya da mekanik sinyal araçlarını ifade eder.

İslam dünyası, evrensel ve zamanüstü bir mesajın davetçisi ile, kin ve çıkarlarına din kılıfı geçirmiş kamp ve klik borazanlarını birbirinden ayıramamanın faturasını çok acı ödemektedir.

Basiret adamı, eşya, insan ve olaylara Allah'ın gözüyle bakan adamdır. Bunu yapamayanların davetçiliğe kalkmaları kahır ve musibetten başka bir şey getirmemektedir. Ne yazık ki, mesajı, mesajcının kişiliğiyle aynîleştiren büyük kitle, davetçi taslağının bütün olumsuzluklarını mesajın kaynağına fatura etmekte ve bu da insanlığa büyük kayıplar verdirmektedir. Kur'an, basiret üzere davetin unsurlarını verirken bir ayrıntıyı daha önümüze koymaktadır:

Davet, hikmet, güzel öğüt ve en güzel cedel (diyalektik, mantık) ile yapılacaktır. (16/125) İstenenler, Arberry'nin de işaret ettiği gibi, felsefe, mistik yaklaşım ve mantıktır. Dikkat çeken bir nokta da ilkeyi veren ayetin hüsn (güzellik) kavramını iki kez gündeme getirmesidir. Kur'ansal davetin her boyut ve atılımında estetiğin, güzel tavır ve yaklaşımın rolünü kaçınılmaz görmek gerekir.

Hac suresi 67. ayet davetin önemli bir boyutunu daha belirlemektedir. Antitez olmaktan kaçınmak. Karanlığa saldırarak çekişmek yerine tezi ortaya koymak, yani ışığı yaymak esastır. İfade şöyledir:

"İş ve gidiş hususunda seninle çekişmesinler; Rabbine çağınver."

Kur'an, ışığı ve güzeli esas, karanlık ve çirkini yapay ve iğreti gördüğünden, davetçisini, karanlığa bıçak çekmekle uğraşmak yerine, ışığı yaymakla görevlendirir. Bilir ki, karanlığın bizatihi vücudu yoktur; o, ışığın sönmesi halinde boy gösterir. Işığı yakmak onun yok olması için yeterlidir, (bk. 6/108) Esasen, antitez haline gelmek, karanlığa bıçak çekmek, bir yetersizliğin veya tembelliğin ifadesidir.

Büyük ruh sürekli tez olabilen ruhtur. Allah sürekli tezdir.

Şûra 15. ayet, daveti, mesajın ruhuna uygun bir yaşayışın izlemesi gerektiğine dikkat çekmektedir. İman ve davet adamı, temsil ettiği aydınlığı yaşamak zorundadır:

"İşte bunun için, davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru yürü."

Kur'an, Muhammed ümmetini, en az belli bir grup aracılığıyla, daveti yaşatmakla yükümlü tutar. En azından böyle bir grubun bulunmaması, toplum için bir yıkım belirtisidir. (3/104. Ayrıca bk. burada, Mâruf ve Münker madl.)

Bahsi kapatmadan önce şu noktalara da değinmek gerekiyor:

Kur'an, davetin 'Allah'a davet', 'Rabbe davet' ve 'Rabbin yoluna davet' olacağını söylüyor. Allah'a daveti, Allah'ın zâtına, mahiyetine davet şeklinde anlamak ve özellikle daveti bu şekilde dondurmak Kur'an'ın tavır ve tarzı değildir. Çünkü Allah zâtı ve mahiyeti bakımından bilinemez. O halde somuta ve açıkça bilinene itibar, fıtratı üzere yaratılan insanı Allah'ın tecellilerine, bir başka deyimle Allah'ın isim ve sıfatlarına davet en geçerli yoldur. Aksi halde, sonuç alınamaz ve davet bir romantik teselli olarak kalır.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin başyapıtı olan Fusûsü'l-Hikem, kısa bir mukaddimenin ardından gelen 27 fasıldan (bölümden) oluşur. Her bir bölüm ("fass"), Kur'an-ı Kerim'de adı geçen bir peygambere ve o peygamberin şahsında tecelli eden özel bir hikmete ("hikem") ayrılmıştır

Bu Kur'ansal gerçeği ilk fark eden Müslüman düşünür, Muhyiddin İbn Arabî (ölm. 638/1240) olmuştur. Fusûs el-Hikem'in Nuh Fassı'nda bu konuyu incelemiş ve şu sonuca varmıştır:

"Allah'ın zatına davet, davet olunan kimse için bir aldatmaca olur... Hz. Muhammed bilmiştir ki, Allah'a davet O'nun hüviyeti yönünden değil, ancak isim ve sıfatları yönünden olmalıdır."

Kur'an, Allah'ı, 'dua ve daveti iyice duyan' kudret olarak tanıtıyor. Bu demektir ki, davet insanlık bünyesinde bir yankı bulmamış da olsa, boşa gitmez; kozmik planlarda etkisini icra eder. Ve yarınlara bırakacağını bırakır. Bu ne demektir? Bu demektir ki, her fikir ve telkin boşlukta yayılır ve muhatabı dışında da olsa etkiler yaratır. Çünkü düşünce ve telkin başlıbaşına bir hareket-tir ve belki de en güçlü harekettir. Düşünce ve telkinin etkisini yayması, muhatabın bunu elle tutulur halde görmesi şartına bağlı bulunmuyor. Batı'da bu noktayı fark edenlerden biri olan çağdaş düşünür Alexis Carrel şöyle diyor:

"Bir gün, düşüncenin de tıpkı ışık gibi, boşlukta yayıldığını keşfedecek olursak, evrenin oluşumu ve yapısı hakkındaki fikirlerimiz toptan değişmiş olacaktır." (Carrel; *I'Homme, Cet Inconnu,* 315)

Kur'an, evrenin ve oluşun esası olan Allah'ın, davetleri duyduğunu söyleyerek, düşüncenin kozmik planlarda mutlaka etkiler yarattığını çok erken bir devirde haber vermiştir. Davet faaliyetlerinde düşünce, telkinle de birleştiğinden onun bıraktığı kozmik-evrensel etki çok daha güçlü olacaktır. Kısacası, her düşünce, temsilcisi olduğu nur veya nâr kutbunda vücuda getireceği titreşimlerle evren ve oluş bünyesinde etki bırakır.

Kur'an İsra suresi 11. ayette, çağrı anlamındaki dua kelimesini iki kez kullanarak bir kelam harikası sergilemiştir. Ayetten, cümle yapısında hiçbir zorlamaya gitmeden şu anlamlar aynı anda çıkmaktadır.

a) İnsan hayra davetiye çıkardığı gibi şerre de davetiye çıkarır, b) İnsan hayır için yakardığı gibi şer için de yakarır, c) İnsan, hayrı davet ediyorum sanarak şerri davet edebilir.

اَلدَّاعِي

Daveti yapana, Kur'an'ın da kullandığı bir tabirle, dâî denir. Kelime, bu şekliyle 7 yerde geçer.

îsim ve fiil halinde yaklaşık 40 yerde geçen davet ve dua köklerinden gelen dâî sözcüğü "çağıran, yakaran" anlamlarında bir sıfattır. Üç anlamda kullanılmıştır:

1. Allah'a yakaran, dua eden (2/186),
2. İnsanlığı Allah'a çağıran,
3. Mahşer günü, Allah adına görevli olarak bir iş veya oluşu duyuran (20/108; 54/6, 8).

İlk iki anlam, daha çok sözlük anlamdır. Kur'an mesajının terimlerinden biri olarak üçüncü anlam dikkat çekmektedir. Bu anlamda dâî tüm peygamberlerin, özellikle Hz. Muhammed'in ve nihayet Kur'an'ın sıfatlarından biridir.

Son Peygamber'in dâî niteliğine özellikle vurgu yapılmıştır. Hz. Muhammed, insanlık üzerine bir tanık olduğu gibi bir müjdeci, bir uyarıcı olarak gönderilmiştir. Bu muştulama ve uyarma görevini o, aydınlatan bir kandil gibi ışık saçarak yapar. O, aynı zamanda Allah'ın izniyle "Allah'a çağıran" (dâî ilellah) bir benliktir. (33/45-46) Bu ayetlere dayanarak, Hz. Muhammed'in kişiliğinde nebilerin şu sıfatlarının altının çizildiğini söylemek gerekiyor: Şahit (tanık), mübeşşir (müjdeci), nezîr (uyarıcı), dâî (davetçi), sirac-ı münîr (aydınlatan kandil).

Ahkaf suresi 29-32. ayetlerde dâî kelimesi hiçbir edat kullanılmadan 'dâîyellah' (Allah'ın dâîsi) şeklinde doğrudan doğruya Allah'a izafe edilmiştir. Oysaki diğer yerlerin tümünde edatlar kullanılmıştır. Bu durum, Hz. Peygamber'in niteliklerini sayan Ahzâb suresi ayetlerinde de böyledir. Orada da Hz. Peygamber'in Allah'a çağırdığından söz edilirken 'dâiyellah' denmemiş, 'dâî ile'llah' denmiştir. İki kullanım arasında çok ince iki nükte vardır:

1. Dâiyellah olan davetçi, doğrudan Allah'a bağlı bir davetçidir; Allah'ın ona yüklediği görevi herhangi bir aracı olmadan doğrudan O'ndan alır. Dâiyellah olan davetçi, iyi-güzel-hayır-hak gibi değerlerin belirişlerine değil, bunların mutlak ve muhakkak kaynağı olan Cenabı Hakk'a çağırır.

2. Dâî ilellah olan davetçi ise Allah'ın indirip gösterdikleriyle çağrıda bulunur. Daha doğrusu o, dâiyellah olan davetçinin eserleri, ürünleriyle iş görür.

Kur'an'ın verilerini dikkate alarak üçüncü tür bir dâîden söz etmek de mümkündür:

3. Dâî ila sebîlillah (Allah'ın yoluna çağıran): Bu üçüncü tür, ikincinin yolundan giderek yani onun aracılığıyla çağrı yapar. Bu üçünü örneklendirmek gerekirse bunlar sırasıyla Kur'an, Peygamber ve mübelliğlerdir denebilir...

O halde, dâî kelimesinin kullanımına bakarak şu Kuransal gerçeği belirleyebiliriz: Kuran dışındaki dâîlerin tümü vasıtalı dâîlerdir. Yani Cenabı Hak onları bir vasıtayla (Cebrail veya Resul) görevlendirir.

Kuran, Allah'a çağrıyı bizzat ve doğrudan Allah adına yapan tek imkân ve kudrettir.

Dâîliğin bu iki türü arasındaki farka kaynaklık eden ayetlerde şöyle deniyor:

"Bir zaman, cinlerden bir topluluğu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Onu dinlemeye hazır hale geldiklerinde: 'Susup dinleyin!' dediler. Dinleme bitirilince de uyarıcılar olarak kendi toplumlarına döndüler. Dediler ki: 'Ey toplumumuz! Biz; Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola ileten bir kitap dinledik. Ey toplumumuz! Allah'ın davetçisine uyun, ona iman edin ki Allah, günahlarınızı bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan korusun."

"Allah'ın davetçisine uymayan, yeryüzünde hiç kimseyle yarışamaz/ hiç kimseyi âciz bırakamaz. Böylesinin Allah dışında dostu-destekçisi de olmaz. Böyleleri apaçık bir sapıklık içindedir." (Ahkaf, 29¬ 32)

Bu ayetlerden şunu da açık bir biçimde anlıyoruz:

Allah adına davet yapanların yeryüzündeki başarıları ve rakiplerini susturmaları, dâiyellah olan kudretten destek almalarına, ona boyun eğmelerine bağlıdır. Bu boyun eğme olmaz ise davetçinin Allah'tan yardım alması da mümkün olmaz. Bu durumda birtakım evliyaya (Allah dışı destekçilere) sığınma devreye girer ki bunun sonu da Ankebût suresi, **41.** ayette açıkça gösterildiği gibi, hüsrandır. (Bu konunun ayrıntıları için bizim *'Kur'an Açısından Şeytancılık'* adlı eserimize bakılmalıdır.)